บทที่ 3

การเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา และความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาของสตรีในเขตกรุงเทพมหานคร

การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการสัมภาษณ์สตรีที่มีบุตรคนสุดท้องอายุ 0-36 เดือน ซึ่งมารับบริการในศูนย์บริการสาธารณสุขชุมชนของกรุงเทพมหานคร จำนวน 400 ราย ตั้งแต่วันที่ 10 กันยายน 2538 ถึงวันที่ 20 ธันวาคม 2538 รวมเวลา 3 เดือน 10 วัน สรุปผลดังนี้

บทนี้เป็นการวิเคราะห์หาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา และหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางประชากร เศรษฐกิจสังคม และปัจจัยอื่นที่มีอิทธิพลต่อการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาที่แตกต่างกัน โดยใช้สถิติวิเคราะห์คือการสร้างตารางไขว้(cross-tabulation) ซึ่งปัจจัยที่จะศึกษาตัวแปรอิสระได้แก่อายุ อาชีพ การศึกษา สถานที่ทำงาน สถานภาพการทำงาน รายได้ครัวเรือน จำนวนบุตรที่มีชีวิต และผู้ให้คำแนะนำเรื่องการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา ตัวแปรตามได้แก่การเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา โดยมีตัวแปรควบคุมคืออายุของบุตร เนื่องจากบุตรที่สัมภาษณ์มีอายุต่างกันเมื่อสัมภาษณ์บุตรอายุน้อยในกลุ่มระยะเวลาการเลี้ยงบุตรมากกว่าอายุของบุตรค่าที่ได้ในตารางจะมีช่องว่างในแต่ละช่องมากขึ้นซึ่งมีผลต่อการอ่านผลตารางที่คลาดเคลื่อนได้

ผลของการการศึกษาที่ได้ จะแบ่งตารางออกเป็น 2 ประเภทคือก่อนการควบคุมด้วยอายุบุตรและเมื่อควบคุมด้วยอายุบุตร เพื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระที่มีต่อตัวแปรตามก่อนและหลังการควบคุม ซึ่งผลของการศึกษาที่ได้มีดังนี้

1)**ระยะเวลาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา** พบว่าสตรีที่ศึกษาจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาระยะเวลานาน 13-36 เดือนถึงร้อยละ 32.8 รองลงมาคือระยะเวลา 7-12 เดือนร้อยละ 26.8 (ตารางที่ 3)

และเมื่อแยกประเภทของนมที่ใช้เลี้ยงบุตรตามอายุของบุตร พบว่ามารดาจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาเพียงอย่างเดียวในช่วงอายุแรกคลอด-5 วันหลังคลอด ร้อยละ 94.0 และเมื่ออายุมากขึ้นคือ 6 วัน-24 เดือน จะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาควบคู่ไปกับนมผง มีเพียงร้อยละ 0.3 ที่เลี้ยงบุตรด้วยนมผงสำเร็จรูปในช่วงอายุ 5วัน-1 เดือน ส่วนในช่วงอายุ 25-36 เดือน ไม่มีการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาเลย (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 3 ร้อยละของสตรี จำแนกตามระยะเวลาที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา

ระยะเวลาที่เลี้ยงฯ	ร้อยละ (N)
0-1 เดือน	26.9(101)
2-3 เดือน	44.1(166)
4-6 เดือน	15.4(58)
7-12 เดือน	11.4(43)
13-36 เดือน	2.1(8)
รวม	100.0 (376)

$\bar{x}$ = 2.178 เดือน

ตารางที่ 4 ร้อยละของสตรีจำแนกตามประเภทของนมที่ใช้เลี้ยงบุตรและอายุของบุตร

อายุของบุตร(เดือน)	ประเภทของนม			รวม(N)
	นมมารดา	นมผง	นมพาสเจอไรส์	
หลังคลอด-5วัน	94.0(376)	6.0(24)	-	100.0(400)
5วัน-1เดือน	92.8(371)	7.0(28)	0.3(1)	100.0(400)
2-3 เดือน	72.3(289)	27.8(111)	-	100.0(400)
4-6 เดือน	35.2(109)	64.8(201)	-	100.0(310)
7-9 เดือน	21.4(51)	78.6(187)	-	100.0(238)
10-12เดือน	12.4(23)	87.6(163)	-	100.0(186)
13-18เดือน	6.1(8)	93.9(123)	-	100.0(131)
19-24เดือน	2.3(2)	97.7(85)	-	100.0(87)
25-36เดือน	-	100.0(39)	-	100.0(39)

2)**อายุ** เมื่อศึกษาถึงการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา พบว่ามีสตรีที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในกลุ่มอายุมากกว่าหรือเท่ากับ 26 ปีขึ้นไปจะเลี้ยงบุตรในระยะเวลานานกว่ามารดาในกลุ่มอายุน้อยกว่า คือร้อยละ 3.5 และตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.012 (ตารางที่ 5) และเมื่อศึกษาความสัมพันธ์โดยนำอายุบุตรมาเป็นตัวแปรควบคุมพบว่า ความสัมพันธ์ดังกล่าวยังคงเดิม กล่าวคือมารดาที่อายุมากจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาระยะเวลานานกว่ามารดาที่อายุน้อย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากในปัจจุบันมีหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมกันรณรงค์ให้เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดามากขึ้น(ตารางที่ 6)ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ อีกประการหนึ่งอาจเนื่องมาจากมารดาที่มีอายุมาก มีความรู้เรื่องการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดามากกว่าและมีประสบการณ์ในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาจึงมีระยะเวลาการเลี้ยงที่นานกว่า (ตารางที่ 7 และตารางที่ 8)

ตารางที่ 5 ร้อยละของสตรีจำแนกตามระยะเวลาที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาและกลุ่มอายุของมารดา

ระยะเวลาที่เลี้ยง ฯ	อายุของมารดา			รวม
	20 ปีและต่ำกว่า	21-25 ปี	26 ปีขึ้นไป	
0-1 เดือน	37.5(42)	22.1(27	22.5(32)	26.9(101)
2-3 เดือน	43.8(49)	50.8(62)	38.7(55)	44.1(166)
4-6 เดือน	12.5(14)	13.9(17)	19.0(27)	15.4(58)
7-12 เดือน	5.4(6)	11.5(14)	16.2(23)	11.4(43)
13-36 เดือน	*(1)	*(2)	3.5(2)	2.1(8)
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	(112)	(122)	(142)	(376)

sig.= 0.012 , $\tilde{x}$=19.554

ตารางที่ 6 ร้อยละของสตรีจำแนกตามระยะเวลาที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา,กลุ่มอายุของมารดา และอายุบุตร

ระยะเวลาฯ และอายุมารดา	อายุบุตร 0-6เดือน			รวม	อายุบุตร7-12 เดือน			รวม	อายุบุตร12-36 เดือน			รวม
	< 20	21-25	>26		<20	21-25	>26		<20	21-25	>26	
0-1 เดือน	41.2	29.4	31.0	35.1	33.3	18.5	15.4	20.4	30.0	15.9	24.6	22.4
	(28)	(15)	(9)	(52)	(8)	(5)	(8)	(21)	(6)	(7)	(15)	(28)
2-3 เดือน	47.1	54.9	48.3	50.0	37.5	51.9	44.2	44.7	40.0	45.5	29.5	36.8
	(32)	(28)	(14)	(74)	(9)	(14)	(23)	(46)	(8)	(20)	(18)	(46)
4-6 เดือน	11.8	15.7	20.7	14.9	*	*	13.5	10.7	25.0	13.6	23.0	20.0
	(8)	(8)	(6)	(22)	(1)	(3)	(7)	(11)	(5)	(6)	(14)	(25)
7-12เดือน	-	-	-	-	25.0	18.5	26.9	24.3	-	20.5	14.8	14.4
					(6)	(5)	(14)	(25)		(9)	(9)	(18)
13-36เดือน	-	-	-	-	-	-	-	-	*	*	8.2	6.4
									(1)	(2)	(5)	(8)
	sig=0.587,χ^2=2.825				sig=0.530,χ^2=5.107				sig=0.316,χ^2=9.324			
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.(
จำนวน	(68)	(51)	(29)	(148)	(24)	(27)	(52)	(103)	(20)	(44)	(61)	(125

ตารางที่ 7 ร้อยละของสตรีจำแนกตามกลุ่มอายุและความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา

อายุของมารดา	ความรู้เรื่องการเลี้ยงบุตรฯ		รวม
	น้อย (0-2)	มาก (3-4()	
< 20 ปี	36.1(30)	28.4(90)	30.0 (120)
21-25 ปี	28.9(24)	34.7(110)	36.5 (134)
> 26 ปี	34.9(29)	36.9(117)	36.5 (146)
รวม	100.0(83)	100.0(317)	100.0 (400)

sig.=0.359, χ^2=2.045

ตารางที่ 8 ร้อยละของสตรีจำแนกตามกลุ่มอายุและประสบการณ์เกี่ยวกับการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา

อายุของมารดา	ประสบการณ์เกี่ยวกับการเลี้ยงบุตรฯ		รวม
	ไม่เคยเลี้ยง	เคยเลี้ยง	
< 20 ปี	32.0 (8)	29.9 (112)	30.0 (120)
21-25 ปี	44.0(111)	32.8 (123)	33.5 (134)
> 26 ปี	24.0 (6)	37.3 (140)	36.5 (146)
รวม	100.0(25)	100.0 (375)	100.0 (400)

sig.=0.357, χ^2=2.055

3)**จำนวนบุตรที่มีชีวิต** พบว่าสตรีที่มีบุตรมากกว่า 1 คน จะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดานานกว่ามารดาที่มีบุตรเพียงคนเดียว คือในระยะเวลา 13-36 เดือน สตรีที่มีบุตรมากกว่า 1 คนจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาร้อยละ 4.1 ในขณะที่สตรีที่มีบุตรเพียงคนเดียวจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาร้อยละ 1.4 และความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.007(ตารางที่ 9) และเมื่อควบคุมด้วยอายุบุตรพบว่าความสัมพันธ์ยังคงเดิมคือในระยะเวลา 7-12 เดือนสตรีที่มีบุตรมากกว่า 1 คนจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาร้อยละ 11.1 ในขณะที่สตรีที่มีบุตรเพียงคนเดียวจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาร้อยละ 4.5 (ตารางที่ 10) ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากการที่มีจำนวนบุตรมากทำให้สตรีต้องดูแลบุตรด้วยตนเองเพราะเลี้ยงบุตรคนก่อนอยู่กับบ้านอยู่แล้วและโอกาสที่จะออกไปทำงานน้อยลง จึงเป็นโอกาสให้สามารถเลี้ยงบุตรคนสุดท้องด้วยนมมารดาได้มากขึ้น หรืออาจเพราะมีประสบการณ์จากการเลี้ยงบุตรคนก่อนด้วยนมมารดาอยู่แล้ว ดังนั้นจึงเลี้ยงบุตรคนสุดท้องด้วยนมมารดาด้วย สรุปได้ว่ามารดาที่มีจำนวนบุตรมากกว่า 1 คนจึงเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดานานกว่ามารดาที่มีบุตรเพียงคนเดียว (ตารางที่ 11) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยครั้งนี้ และไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 9 ร้อยละของสตรีจำแนกตามระยะเวลาที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาและจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่

ระยะเวลาที่เลี้ยงฯ	จำนวนบุตร		รวม
	1 คน	>1 คน	
0-1 เดือน	30.5 (85)	16.5(16)	26.9 (101)
2-3 เดือน	45.2 (126)	41.2(40)	34.2 (166)
4-6 เดือน	13.3 (37)	21.6(21)	15.4 (58)
7-12 เดือน	9.7 (27)	16.5(16)	11.4 (43)
13-36 เดือน	* (4)	* (4)	2.1 (8)
รวม	100.0 (279)	100.0(97)	100.0 (376)

sig= 0.007, $\bar{x}$=14.137

ตารางที่ 10 ร้อยละของสตรีจำแนกตามตามระยะเวลาที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา, จำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่และอายุบุตร

ระยะเวลาฯ และจำนวนบุตร	อายุบุตร 0-6 เดือน		รวม	อายุบุตร 7-12 เดือน		รวม	อายุบุตร 13-36 เดือน		รวม
	1 คน	>1 คน		1 คน	> 1 คน		1 คน	>1 คน	
0-1 เดือน	34.7	37.5	35.1	27.3	*	20.4	27.0	*	22.4
	(43)	(9)	(52)	(18)	(3)	(21)	(24)	(4)	(28)
2-3 เดือน	51.6	41.7	50.0	42.4	48.6	44.7	38.2	33.3	36.8
	(64)	(10)	(74)	(28)	(18)	(46)	(34)	(12)	(46)
4-6 เดือน	13.7	20.8	14.9	7.6	16.2	10.7	16.9	27.8	20.0
	(17)	(5)	(22)	(5)	(6)	(11)	(15)	(10)	(25)
7-12 เดือน	-	-	-	22.7	27.0	24.3	13.5	16.7	14.4
				(15)	(10)	(25)	(12)	(6)	(18)
13-36 เดือน	-	-	-	-	-	-	*	*	6.4
							(4)	(4)	(8)
	sig=0.568, $\bar{x}^2$=1.129			sig=0.097, $\bar{x}^2$=6.314			sig=0.165, $\bar{x}^2$=6.505		
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	(124)	(24)	(148)	(66)	(37)	(103)	(89)	(36)	(125)

ตารางที่ 11 ร้อยละของสตรีตามกลุ่มอายุ จำแนกตามจำนวนบุตร

อายุของมารดา	จำนวนบุตร		รวม
	1 คน	มากกว่า 1 คน	
< 20 ปี	37.3 (110)	9.5 (10)	30.0 (120)
21-25 ปี	35.9 (106)	26.7 (28)	33.5 (134)
> 25 ปี	26.8 (79)	63.8 (67)	36.5 (146)
รวม	100.0 (295)	100.0 (105)	100.0 (400)

4)**รายได้ครัวเรือน** เมื่อศึกษาอิทธิพลของรายได้ครัวเรือนต่อพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตร พบว่าในระยะเวลา13-36 เดือน สตรีที่มีรายได้ครัวเรือนสูงจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาสั้นกว่าคือ ร้อยละ 1.4 ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.008(ตารางที่ 12)แต่เมื่อควบคุมด้วยอายุของบุตร พบว่าความสัมพันธ์ยังคงเดิม กล่าวคือการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในระยะเวลา 7- 12 เดือน สตรีที่มีรายได้ครัวเรือนต่ำจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดามากที่สุดร้อยละ 23.8 ในขณะที่สตรีที่มีรายได้ครัวเรือนสูงไม่มีการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาเลย (ตารางที่ 13) ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยในครั้งนี้ และไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากสตรีที่รายได้ครัวเรือนต่ำไม่มีกำลังซื้อนมผงสำเร็จรูปมาเลี้ยงบุตรจึงจำเป็นต้องเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาซึ่งสะดวกและไม่ต้องสิ้นเปลือง ส่วนสตรีที่มีรายได้ครัวเรือนสูงอาจมีความจำเป็นในเรื่องอาชีพทำให้ต้องออกไปทำงานนอกบ้านหรือทำงานในสำนักงานที่ต้องทำเป็นเวลา เพราะเหตุว่าสตรีที่มีรายได้ครัวเรือนสูงมักจะประกอบอาชีพบริหารหรือใช้วิชาชีพซึ่งต้องออกไปทำงานนอกบ้าน

ตารางที่ 12 ร้อยละของสตรีจำแนกตามระยะเวลาที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาและรายได้ครัวเรือน

ระยะเวลาที่เลี้ยงฯ	รายได้ครัวเรือน			รวม
	<7,000 บาท	7,001-12,000บาท	>12,000 บาท	
0-1 เดือน	24.3 (28)	33.0(35)	24.3 (5)	26.8 (98)
2-3 เดือน	35.7 (41)	44.3 (47)	51.4 (74)	44.4 (162)
4-6 เดือน	18.3 (21)	14.2 (15)	13.9 (20)	15.3 (56)
7-12 เดือน	20.0 (23)	4.7 (5)	9.0 (13)	11.2 (41)
13-36 เดือน	* (2)	* (4)	* (2)	2.2 (8)
รวม	100.0 (115)	100.0(106)	100.0(144)	100.0(365)

sig=0.008, $\bar{x}^{2}$=20.860

ตารางที่ 13 ร้อยละของสตรีจำแนกตามระยะเวลาที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา, รายได้ครัวเรือน และอายุบุตร

ระยะเวลาฯ และรายได้ครัวเรือน	อายุบุตร 0-6 เดือน			รวม	อายุบุตร 7-12 เดือน			รวม	อายุบุตร 13-36 เดือน			รวม
	<7000	7001-12000	>12001		<7000	7001-12000	>12001		<7000	7001-12000	>12001	
0-1 เดือน	35.3	38.8	29.5	34.7	16.7	26.1	18.8	19.8	14.7	29.4	25.0	23.3
	(18)	(19)	(13)	(50)	(5)	(6)	(9)	(20)	(5)	(10)	(13)	(28)
2-3 เดือน	45.1	49.0	59.1	50.7	26.7	47.8	56.3	45.5	29.4	35.3	40.4	35.8
	(23)	(24)	(26)	(73)	(8)	(11)	(27)	(46)	(10)	(12)	(21)	(43)
4-6 เดือน	19.6	12.2	11.4	14.6	*	*	10.4	10.9	20.6	20.6	19.2	20.0
	(10)	(6)	(5)	(21)	(4)	(2)	(5)	(11)	(7)	(7)	(10)	(24)
7-12 เดือน	-	-	-	-	43.3	*	14.6	23.8	29.4	*	11.5	14.2
					(13)	(4)	(7)	(24)	(10)	(1)	(6)	(17)
13-36 เดือน	-	-	-	-	-	-	-	-	*	*	*	2.7
									(2)	(4)	(2)	(8)
	sig=0.573, $\hat{x}$=2.911				sig=0.760, $\hat{x}$=11.423				sig=0.104, $\hat{x}$=13.239			
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	(51)	(49)	(44)	(144)	(30)	(23)	(48)	(101)	(34)	(34)	(52)	(120)

5)**อาชีพ** พบว่ามารดาที่ประกอบอาชีพแม่บ้านและเกษตรกรจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในระยะเวลานานที่สุดคือผู้ที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในระยะเวลา 13-36 เดือน ร้อยละ 4.4 ในขณะที่อาชีพอื่นไม่มีการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาเลย และผู้ที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในระยะเวลา 7-12 เดือนคือมารดาที่ประกอบอาชีพแม่บ้านหรือเกษตรกรมีสูงถึงร้อยละ 22.1 ในขณะที่มารดาที่ประกอบอาชีพค้าขายหรือเสมียนมีเพียงร้อยละ 6.3 และมารดาที่ประกอบอาชีพกรรมกรมีร้อยละ 7.0 และเป็นความสัมพันธ์ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.000 (ตารางที่ 14) และเมื่อควบคุมความสัมพันธ์ของตัวแปรด้วยอายุของบุตรพบว่าการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาของสตรีที่ประกอบอาชีพแม่บ้านมีร้อยละ 14.3 และอาชีพบริหารไม่มีมารดาเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาเลย ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานและมีนัยสำคัญทางสถิติ (ตารางที่ 15) ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากมารดาที่ประกอบอาชีพบริหารต้องใช้เวลาในการทำงานอยู่นอกบ้าน จึงไม่สามารถเลี้ยงบุตรด้วยตนเองได้ อีกทั้งอาชีพนี้ฐานะทางเศรษฐกิจไม่เอื้อต่อการใช้นมประเภทอื่นเช่น นมผงสำเร็จรูปมาเลี้ยงบุตรได้ มีผลทำให้ร้อยละของการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาลดลง ในขณะที่อาชีพกรรมกรต้องทำงานนอกบ้านแต่เพราะฐานะทางเศรษฐกิจไม่เอื้อต่อการใช้นมผงสำเร็จรูปซึ่งมีราคาแพงมาเลี้ยงบุตรได้จึงต้องใช้นมตนเองเลี้ยงบุตรเพราะง่าย สะดวกและประหยัด ดังนั้นร้อยละของการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาจึงสูงขึ้น ส่วนผู้ประกอบอาชีพแม่บ้านหรือเกษตรกร เป็นกลุ่มคนที่ทำงานอยู่ในบ้านหรือละแวกบ้านเป็นส่วนใหญ่จึงอาจเป็นสาเหตุให้มีระยะเวลาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดานานกว่า

ตารางที่ 14 ร้อยละของสตรีจำแนกตามระยะเวลาที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาและอาชีพของมารดา

ระยะเวลาที่เลี้ยง ฯ	อาชีพของมารดา				รวม
	บริหาร	ค้าขาย/เสมียน	กรรมกร	แม่บ้าน/เกษตรกร	
0-1 เดือน	18.6(8)	31.5 (35)	44.2 (38)	14.7(20)	26.9(101)
2-3 เดือน	62.8(27)	51.4 (57)	34.9 (30)	38.2(52)	44.1(166)
4-6 เดือน	18.6(8)	9.9 (11)	12.8 (11)	20.6(28)	15.4(58)
7-12 เดือน	-	6.3 (7)	7.0 (6)	22.1(30)	11.4(43)
13-36 เดือน	-	* (1)	* (1)	4.4(6)	2.1(8)
รวม	100.0(43)	100.0(111)	100.0(86)	100.0(136)	100.0(376)

sig =0.000, χ^2=59.527

ตารางที่ 15 ร้อยละของสตรีจำแนกตามระยะเวลาที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา,อาชีพของมารดา และอายุของบุตร

ระยะเวลาฯ และอาชีพมารดา	อายุบุตร 0-6 เดือน				รวม	อายุบุตร 7-12 เดือน				รวม	อายุบุตร 13-36 เดือน				รวม
	บริหาร	ค้าขายเสมียน	กรรมกร	แม่-บ้าน		บริหาร	ค้าขายเสมียน	กรรมกร	แม่บ้าน		บริหาร	ค้าขายเสมียน	กรรมกร	แม่-บ้าน	
0-1 เดือน	* (3)	37.0 (17)	51.3 (20)	25.0 (12)	35.1 (52)	-	28.0 (7)	38.1 (8)	13.0 (6)	20.4 (21)	29.4 (5)	27.5 (11)	38.5 (10)	* (2)	22.4 (28)
2-3 เดือน	60.0 (9)	56.5 (26)	43.6 (17)	45.8 (22)	50.0 (74)	81.8 (9)	48.0 (12)	33.3 (7)	39.1 (18)	44.7 (46)	52.9 (9)	47.5 (19)	23.1 (6)	28.6 (12)	36.8 (46)
4-6 เดือน	* (3)	* (3)	* (2)	29.2 (14)	14.9 (22)	* (2)	* (2)	* (2)	10.9 (5)	10.7 (11)	* (3)	15.0 (6)	26.9 (7)	21.4 (9)	20.0 (25)
7-12 เดือน	-	-	-	-	-	-	* (4)	* (4)	37.0 (17)	24.3 (25)	-	* (3)	* (2)	31.0 (13)	14.4 (18)
13-36 เดือน	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	* (1)	* (1)	14.3 (6)	6.4 (8)
	sig=0.006, $\hat{x}$=18.009					sig=0.023, $\hat{x}$=19.217					sig=0.000, $\hat{x}$=34.388				
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0		100.0			100.0		100.0			100.0	100.0
			100.0		100.0			100.0		100.0			100.0		
จำนวน	(15)	(46)	(39)	(48)	(148)	(11)	(25)	(21)	(46)	(103)	(17)	(40)	(26)	(42)	(125)

6)**ระดับการศึกษา** พบว่าสตรีที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา (0-6ปี) จะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในระยะเวลา 7-12 เดือนมากที่สุดคือร้อยละ 13.4 ส่วนสตรีที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา(6-12 ปี)จะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในระยะเวลา 7-12 เดือนร้อยละ 11.3 และสตรีที่มีระดับการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษา (มากกว่า 12 ปี) จะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในระยะเวลา 7-12 เดือนน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 6.8 และเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.212 (ตารางที่ 16) และเมื่อควบคุมความสัมพันธ์ด้วยอายุของบุตรพบว่า ความสัมพันธ์ยังคงเดิมกล่าวคือ ในระยะเวลา 7-12 เดือนสตรีที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดานานที่สุดคือกลุ่มสตรีที่มีบุตรอายุ 7-12 เดือนจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาร้อยละ 29.2 และกลุ่มสตรีที่มีบุตรอายุ 13-36 เดือนจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาร้อยละ 20.0 ในขณะที่สตรีที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดารองลงมาคือสตรีที่มีบุตรอายุ 7-12 เดือนจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาร้อยละ 23.5 และสตรีที่มีบุตรอายุ 13-36 เดือนจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาร้อยละ 12.8 จึงสรุปได้ว่าไม่เป็นไปตามสมมติฐานและไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (ตารางที่ 17) ผลที่พบดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าระดับการศึกษาของสตรีไม่ได้เป็นปัจจัยกำหนดพฤติกรรมการเลี้ยงบุตรของสตรีที่ตกเป็นตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ ผลที่ได้พบดังกล่าวต่างจากที่พบในงานวิจัยที่ว่า การศึกษามักจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก การศึกษาที่สตรีได้รับมานั้นไม่อาจทำให้เกิดความแตกต่างในแง่ทัศนคติหรือการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมได้ รวมทั้งความรู้เรื่องการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดามิได้เป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษา และสตรีที่มีระดับการศึกษาสูงมักจะประกอบอาชีพบริหารและมีรายได้ครัวเรือนสูงซึ่งสอดคล้องกับตารางที่ 12 และ 14 ซึ่งสตรีกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ดังนั้นโอกาสในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาจึงลดลง

ตารางที่ 16 ร้อยละของสตรีจำแนกตามระยะเวลาที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาและระดับการศึกษาของสตรี

ระยะเวลาที่เลี้ยง ฯ	ระดับการศึกษา			รวม
	0-6 ปี	7-12 ปี	> 13 ปี	
0-1 เดือน	29.1 (52)	26.6 (33)	21.9 (16)	26.9 (101)
2-3 เดือน	39.7 (71)	42.7 (53)	57.5(42)	44.1 (166)
4-6 เดือน	16.2 (29)	15.3 (19)	13.7(10)	15.4 (58)
7-12 เดือน	13.4 (24)	11.3 (14)	6.8(14)	11.4 (43)
13-36 เดือน	* (3)	4.0 (5)	-	2.1 (8)
รวม	100.0 (179)	100.0(124)	100.0(73)	100.0(376)

sig =0.212 ,$\tilde{x}$=10.824

ตารางที่ 17 ร้อยละของสตรีจำแนกตามระยะเวลาที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา, ระดับการศึกษาของสตรีและอายุของบุตร

ระยะเวลาฯ และระดับการศึกษา	อายุบุตร 0-6 เดือน			รวม	อายุบุตร 7-12 เดือน			รวม	อายุบุตร 13-36 เดือน			รวม
	0-6ปี	7-12ปี	>13ปี		0-6ปี	7-12ปี	>13ปี		0-6 ปี	7-12ปี	>13ปี	
0-1 เดือน	38.3	34.9	25.0	35.1	25.0	20.6	*	20.4	18.0	23.4	28.6	22.4
	(31)	(15)	(6)	(52)	(12)	(7)	(2)	(21)	(9)	(11)	(8)	(28)
2-3 เดือน	48.1	46.5	62.5	50.0	33.3	44.1	71.4	44.7	32.0	38.3	42.9	36.8
	(39)	(20)	(15)	(74)	(16)	(15)	(15)	(46)	(16)	(18)	(12)	(46)
4-6 เดือน	13.6	18.6	*	14.9	12.5	*	*	10.7	24.0	14.9	21.4	20.0
	(11)	(8)	(3)	(22)	(6)	(4)	(1)	(11)	(12)	(7)	(6)	(25)
7-12 เดือน	-	-	-	-	29.2	23.5	*	24.3	20.0	12.8	*	14.4
					(14)	(18)	(3)	(25)	(10)	(6)	(2)	(18)
13-36 เดือน	-	-	-	-	-	-	-	-	*	10.6	-	6.4
									(3)	(5)		(8)
	sig=0.658, χ^2=2.424				sig=0.192, χ^2=8.687				sig=0.442, χ^2=7.915			
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	(81)	(43)	(24)	(148)	(48)	(34)	(21)	(103)	(50)	(47)	(28)	(125)

7)**สถานที่ทำงาน** พบว่าสตรีที่ทำงานนอกบ้านจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาสั้นกว่ามารดาที่ทำงานในบ้าน กล่าวคือในระยะเวลา 7-12 เดือนเท่ากันสตรีที่ทำงานในบ้านจะมีการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดานานที่สุดถึงร้อยละ 15.1 ส่วนสตรีที่ทำงานนอกบ้านจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาเพียงร้อยละ 2.6 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานและความสัมพันธ์มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.000 (ตารางที่ 18) และเมื่อควบคุมด้วยอายุของบุตรพบว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวยังคงเดิมและเห็นได้ชัดขึ้นคือ สตรีที่ทำงานนอกบ้านจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาสั้นกว่าสตรีที่ทำงานในบ้านคือในระยะเวลา 13-36 เดือนจะไม่มีสตรีที่ทำงานนอกบ้านเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาเลย ในขณะที่สตรีที่ทำงานในบ้านยังคงเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา(ตารางที่ 19) การทำงานของสตรีเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคม เนื่องมาจากสตรีมีความจำเป็นในการช่วยหารายได้จุนเจือครอบครัวมากขึ้น จึงต้องออกหางานทำนอกบ้านเพื่อให้ครอบครัวมีสิ่งที่ต้องการในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยครั้งนี้และมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 18 ร้อยละของสตรีจำแนกตามระยะเวลาที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาและสถานที่ทำงานของมารดา

ระยะเวลาที่เลี้ยง	สถานที่ทำงานของมารดา		รวม
	นอกบ้าน	ในบ้าน	
0-1 เดือน	35.7 (70)	22.6(12)	32.9 (82)
2-3 เดือน	50.0 (98)	39.6(21)	47.8 (119)
4-6 เดือน	11.7 (23)	18.9(10)	13.3 (33)
7-12เดือน	2.6 (5)	15.1(8)	5.2 (13)
13-36เดือน	-	3.8(2)	0.8 (2)
รวม	100.0(196)	100.0 (53)	100.0 (249)

sig=0.000, $\tilde{x}^2$=24.675

ตารางที่ 19 ร้อยละของสตรีจำแนกตามระยะเวลาที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา,สถานที่ทำงานของมารดาและอายุบุตร

ระยะเวลาฯ และสถานที่ทำงาน	อายุบุตร 0-6 เดือน		รวม	อายุบุตร 7-12 เดือน		รวม	อายุบุตร 13-36 เดือน		รวม
	นอกบ้าน	ในบ้าน		นอกบ้าน	ในบ้าน		นอกบ้าน	ในบ้าน	
0-1 เดือน	38.2	46.2	39.2	31.1	*	25.3	35.5	*	30.6
	(34)	(6)	(40)	(14)	(2)	(16)	(22)	(4)	(26)
2-3 เดือน	52.8	53.8	52.9	53.3	41.2	50.0	43.5	30.4	40.0
	(47)	(7)	(54)	(24)	(7)	(31)	(27)	(7)	(34)
4-6 เดือน	9.0	-	7.8	*	*	11.3	19.4	26.1	21.2
	(8)		(8)	(3)	(4)	(7)	(12)	(6)	(18)
7-12 เดือน	-	-	-	*	*	12.9	*	*	5.9
				(4)	(4)	(8)	(1)	(4)	(5)
13-36เดือน	-	-	-	-	-	-	-	*	2.4
								(2)	(2)
	sig=0.508, $\bar{x}$=1.354			sig=0.063, $\bar{x}$=7.312			sig=0.004, $\bar{x}$=15.367		
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	(89)	(13)	(102)	(45)	(17)	(62)	(62)	(23)	(85)

8)**สถานภาพในการทำงาน** พบว่าสตรีที่มีสถานภาพเป็นลูกจ้างจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในระยะเวลาสั้นกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับสตรีที่มีสถานภาพเป็นนายจ้าง คือสตรีที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในระยะเวลา 7-12 เดือน เป็นผู้มีสถานภาพนายจ้างหรือเจ้าของกิจการร้อยละ 13.3 มากกว่าผู้มีสถานภาพลูกจ้างซึ่งมีเพียงร้อยละ 3.4 และความสัมพันธ์มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.004 (ตารางที่ 20)และเมื่อควบคุมความสัมพันธ์ของตัวแปรด้วยอายุของบุตรพบว่าความสัมพันธ์ยังคงเดิม (ตารางที่ 21) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการที่ลูกจ้างต้องออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อช่วยหารายได้มาจุนเจือครอบครัวในขณะที่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน ดังนั้นจึงมีเวลาเลี้ยงบุตรด้วยตนเองน้อยลง โอกาสที่จะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาจึงมีระยะเวลาสั้นลงด้วย

ตารางที่ 20 ร้อยละของสตรีจำแนกตามระยะเวลาที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาและสถานภาพการทำงานของสตรี

ระยะเวลาที่เลี้ยงฯ	สถานภาพการทำงานของสตรี			รวม
	เจ้าของกิจการ	ลูกจ้าง	ข้าราชการ	
0-1 เดือน	16.7 (10)	41.1 (60)	27.9 (12)	32.9 (82)
2-3 เดือน	51.7 (31)	43.2 (63)	58.1 (25)	47.8 (119)
4-6 เดือน	16.7 (10)	11.6 (17)	14.0 (6)	13.3 (33)
7-12 เดือน	13.3 (8)	3.4 (5)	-	5.2 (13)
13-36 เดือน	* (1)	* (1)	-	0.8 (2)
รวม	100.0 (60)	100.0 (146)	100.0 (43)	100.0 (249)

sig=0.004, χ^2=22.382

ตารางที่ 21 ร้อยละของสตรีจำแนกตามระยะเวลาที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา, สถานภาพการทำงานของสตรีและอายุบุตร

ระยะเวลาฯ และสถานภาพในการทำงาน	อายุบุตร 0-6 เดือน			รวม	อายุบุตร 7-12 เดือน			รวม	อายุบุตร 13-36 เดือน			รวม
	นาย-จ้าง	ลูก-จ้าง	ข้าราชการ		นาย-จ้าง	ลูก-จ้าง	ข้าราชการ		นาย-จ้าง	ลูก-จ้าง	ข้าราชการ	
0-1 เดือน	*	44.4	35.7	39.2	*	36.4	*	25.8	17.9	39.0	31.3	30.6
	(3)	(32)	(5)	(40)	(2)	(12)	(2)	(16)	(5)	(16)	(5)	(26)
2-3 เดือน	75.0	48.6	50.0	52.9	43.8	42.4	76.9	50.0	42.9	34.1	50.0	40.0
	(12)	(35)	(7)	(54)	(7)	(14)	(10)	(31)	(12)	(14)	(8)	(34)
4-6 เดือน	*	6.9	*	7.8	*	*	*	11.3	21.4	22.0	*	21.2
	(1)	(5)	(2)	(8)	(3)	(3)	(1)	(7)	(6)	(9)	(3)	(18)
7-12เดือน	-	-	-	-	*	*	-	12.9	*	*	-	5.9
					(4)	(4)		(8)	(4)	(1)		(5)
13-36เดือน	-	-	-	-	-	-	-	-	*	*	-	2.4
									(1)	(1)		(2)
	sig=0.301, $\hat{x}$=4.869				sig=0.123, $\hat{x}$=10.045				sig=0.343, $\hat{x}$=8.949			
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	(16)	(72)	(14)	(102)	(16)	(33)	(13)	(62)	(28)	(41)	(16)	(85)

9) **เขตที่อยู่ในกรุงเทพฯ** พบว่าสตรีที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองชั้นในจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในระยะเวลา 7-12 เดือน มากที่สุดคือร้อยละ 20.4 รองลงมาคือสตรีที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองชั้นกลางร้อยละ 12.4 และเขตเมืองชั้นนอกไม่มีการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาเลย และมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.002 (ตารางที่ 22) และเมื่อควบคุมด้วยอายุบุตรพบว่าความสัมพันธ์ยังคงเดิม กล่าวคือในระยะ 7-12 เดือน สตรีที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองชั้นในจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดามากที่สุดร้อยละ 18.5 ในขณะที่สตรีที่อยู่ในเขตเมืองชั้นนอกไม่มีการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาเลย (ตารางที่ 23) ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้และไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากสถานที่ทำงานส่วนใหญ่อยู่ในเขตเมืองชั้นใน ดังนั้นผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองชั้นในจะสามารถทำงานใกล้บ้านและมีเวลาในการเลี้ยงบุตรด้วยตนเองมากขึ้น ในขณะที่ผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองชั้นนอกจะต้องเสียเวลาในการเดินทางมาทำงานและกลับบ้านจึงมีเวลาในการเลี้ยงบุตรด้วยตนเองน้อยลง รวมทั้งผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองชั้นนอกมักจะเป็นผู้มีรายได้ครัวเรือนปานกลางถึงรายได้ครัวเรือนต่ำ ดังนั้นการประกอบอาชีพเป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อจุนเจือเศรษฐกิจในครอบครัวและมักต้องเดินทางไปทำงานไกลบ้าน โอกาสในการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาจึงน้อยลง

ตารางที่ 22 ร้อยละของสตรีจำแนกตามระยะเวลาที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาและเขตที่อยู่ในกรุงเทพฯ

ระยะเวลาฯ	เขตที่อยู่			รวม
	ชั้นใน	ชั้นกลาง	ชั้นนอก	
0-1 เดือน	19.4 (18)	28.6 (53)	30.6 (30)	26.9 (101)
2-3 เดือน	39.8 (37)	43.2 (80)	50.0 (49)	44.1 (166)
4-6 เดือน	17.2 (16)	13.0 (24)	18.4 (18)	15.4 (58)
7-12เดือน	20.4 (19)	12.4 (23)	* (1)	11.4 (43)
13-36เดือน	* (3)	2.7 (5)	-	2.1 (8)
รวม	25.0 (93)	50.0 (185)	25.0 (98)	100.0 (376)

sig=0.002, χ^2=24.277

ตารางที่ 23 ร้อยละของสตรีจำแนกตามระยะเวลาที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา, เขตที่อยู่ในกรุงเทพฯ และอายุของบุตร

ระยะเวลาฯและเขตที่อยู่	อายุบุตร 0-6เดือน			รวม	อายุบุตร 7-12เดือน			รวม	อายุบุตร 13-36 เดือน			รวม
	ใน	กลาง	นอก		ใน	กลาง	นอก		ใน	กลาง	นอก	
0-1 เดือน	31.4 (11)	38.8 (26)	32.6 (15)	35.1 (52)	* (4)	21.7 (10)	26.9 (7)	20.4 (21)	* (3)	26.6 (17)	30.8 (8)	22.4 (28)
2-3 เดือน	48.6 (17)	46.3 (31)	56.5 (26)	50.0 (74)	29.0 (9)	52.2 (24)	50.0 (13)	44.7 (46)	40.7 (11)	34.7 (25)	38.5 (10)	36.8 (46)
4-6 เดือน	20.0 (7)	14.9 (10)	10.9 (5)	14.9 (22)	* (4)	* (2)	19.2 (5)	10.7 (11)	18.5 (5)	16.7 (12)	30.8 (8)	20.0 (25)
7-12 เดือน	-	-	-	-	45.2 (14)	21.7 (10)	* (1)	24.3 (25)	18.5 (5)	18.1 (13)	-	14.4 (18)
13-36 เดือน					-	-	-	-	* (3)	6.9 (5)	-	6.4 (8)
	sig=0.702, χ^2=2.185				sig=0.007, χ^2=17.695				sig=0.155, χ^2=11.915			
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0		100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
จำนวน	(35)	(67)	(46)	(148)	(31)	(46)	(26)	(103)	(27)	(72)	(26)	(125)

10)**ผู้ให้คำแนะนำเรื่องการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา** พบว่าสตรีที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในระยะเวลา 7-12 เดือนจะเป็นสตรีที่ได้รับคำแนะนำเรื่องการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาจากโรงพยาบาลหรือคลินิคมากที่สุดร้อยละ 11.0 รองลงมาคือสตรีที่ได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาร้อยละ 9.8 ในขณะที่สตรีที่ได้รับคำแนะนำจากสื่อฯไม่มีการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาเลย และเป็นความสัมพันธ์ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.146 (ตารางที่ 24) แต่เมื่อควบคุมด้วยอายุบุตรพบว่าความสัมพันธ์เปลี่ยนแปลงไป คือ ในสตรีที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาในระยะเวลา 4-6 เดือน สตรีที่ได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่จะเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดามากที่สุดคือร้อยละ 25.5 ในขณะที่สตรีที่ได้รับคำแนะนำฯจากสื่อจะไม่มีการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาเลย (ตารางที่ 25) ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากความแตกต่างในด้านทัศนคติ ความเชื่อของคนในแต่ละท้องถิ่นและการสื่อสาร ขยายความรู้ไปได้อย่างกว้างขวาง ในปัจจุบัน ประกอบกับเทคโนโลยีต่างๆเจริญก้าวหน้าขึ้นด้วย ทำให้มนุษย์เรียนรู้ที่จะเลือกปรึกษาและขอคำแนะนำด้านการสาธารณสุขและการแพทย์จากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในท้องถิ่น ซึ่งในปัจจุบันกระจายอยู่ในทุกพื้นที่เช่นกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 24 ร้อยละของสตรีจำแนกตามระยะเวลาการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาและผู้ให้คำแนะนำเรื่องการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา

ระยะเวลาฯ	ผู้ให้คำแนะนำเรื่องการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา				รวม
	สื่อสารมวลชน	โรงพยาบาล	เจ้าหน้าที่ฯ	เพื่อน	
0-1 เดือน	43.8(7)	22.1 (40)	26.8(33)	21.4(6)	24.7(86)
2-3 เดือน	* (4)	51.4 (93)	44.7(55)	28.6(8)	46.0(160)
4-6 เดือน	* (1)	13.3 (24)	17.1(21)	32.1(9)	15.8(55)
7-12 เดือน	* (3)	11.0 (20)	9.8(12)	* (4)	11.2(39)
13-36 เดือน	* (1)	* (4)	* (2)	* (1)	2.3(8)
รวม	100.0(16)	100.0(181)	100.0(123)	100.0(28)	100.0(348)

sig=0.146, χ^2=17.097

ตารางที่ 25 ร้อยละของสตรีตามระยะเวลาที่เลี้ยงบุตรด้วยนมมารดา จำแนกตามผู้ให้คำแนะนำ เรื่องการเลี้ยงบุตรด้วยนมมารดาและอายุบุตร

ระยะเวลาฯ และผู้ให้คำแนะฯ	อายุบุตร 0-6 เดือน				รวม	อายุบุตร 7-12 เดือน				รวม	อายุบุตร 13-36เดือน				รวม
	สื่อ	รพ.	จนท.	เพื่อน		สื่อ	รพ.	จนท.	เพื่อน		สื่อ	รพ.	จนท.	เพื่อน	
0-1	*	32.5	31.9	*	32.6	*	*	27.6	*	15.4	*	22.0	21.3	*	22.7
เดือน	(2)	(25)	(15)	(3)	(45)	(2)	(2)	(8)	(2)	(14)	(3)	(13)	(10)	(1)	(27)
2-3	-	53.2	53.2	50.0	52.2	*	60.0	37.9	*	47.3	-	42.4	40.4	*	37.8
เดือน		(41)	(25)	(6)	(72)	(4)	(27)	(11)	(1)	(43)		(25)	(19)	(1)	(45)
4-6	-	14.3	14.9	*	15.2	*	11.1	*	*	12.1	-	13.6	25.5	*	19.3
เดือน		(11)	(7)	(3)	(21)	(1)	(5)	(2)	(3)	(11)		(8)	(12)	(3)	(23)
7-12	-	-	-	-	-	*	24.4	27.6	*	25.3	*	15.3	*	*	13.4
เดือน						(2)	(11)	(8)	(2)	(23)	(2)	(9)	(4)	(2)	(16)
13-36	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*	*	*	*	6.7
เดือน											(1)	(4)	(2)	(1)	(8)
	sig=0.519, χ^2=5.193					sig=0.061, χ^2=16.272					sig=0.214, χ^2=15.509				
รวม	100.0		100.0		100.0		100.0		100.0		100.0		100.0		100.
		100.0		100.0		100.0		100.0		100.0		100.0		100.0	
จำนวน	(2)	(77)	(47)	(12)	(138)	(9)	(45)	(29)	(8)	(91)	(5)	(59)	(47)	(8)	(119